

УДК 378.016

Савенко І.В.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІДЕЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ

У статті розглядаються питання підготовки майбутніх фахівців з дизайн-освіти в історико-педагогічному вимірі, а також перспективні напрями розвитку дизайнерської творчості з урахуванням традицій світового і вітчизняного промислового мистецтва у проєктній діяльності.

Ключові слова: вчитель технологій, дизайнерська підготовка, основи дизайну, проєктна культура, технологічна освіта, творчий потенціал, художньо-трудова діяльність.

Савенко И. В. Историко-педагогические аспекты становления и развития идеи подготовки учителей технологий к преподаванию основ дизайна. В статье рассматриваются вопросы подготовки будущих специалистов с дизайн-образования в историко-педагогическом измерении, а также перспективные направления развития дизайнерского творчества с учетом традиций мирового и отечественного промышленного искусства в проектной деятельности.

Ключевые слова: учитель технологий, дизайнерская подготовка, основы дизайна, проектная культура, технологическое образование, творческий потенциал, художественно-трудова деятельность.

Savenko I.V. Istoriko-pedagogichni aspects of the formation of i rozviku idei pidgotovki vchiteliv tehnologiy to vikladannya design basics. The article deals with the training of future professionals with design education in historical and pedagogical dimension and perspective directions of development of design creativity with the traditions of the world and domestic industrial art in the project activities.

Keywords: teacher technology training design, principles of design, project culture, technology education, creativity, art-work activity.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку високотехнологічного суспільства, інтеграції української системи освіти в європейський простір та імплементації прийнятого закону «Про вищу освіту», якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури набувають вирішального значення. Інформатизація та технологізація суспільства вимагають постійного підвищення рівня технологічної культури і технічного інтелекту підростаючого покоління, формування яких розпочинається у загальноосвітній школі та продовжується у вищих навчальних закладах.

З іншого боку, соціальне замовлення суспільства орієнтоване на вчителя, що володіє широким спектром фундаментальних знань, компетентного в здійсненні професійної педагогічної діяльності в школі, готового до педагогічних інновацій і здатного до використання інноваційних підходів щодо проєктування навчальної діяльності учнів на уроках, яка б дозволила в майбутньому приймати самостійні рішення, здійснювати професійну діяльність на високому рівні та гідно конкурувати на ринку праці.

Важливу роль у підготовці молоді до майбутнього життя відіграє освітня галузь «Технологія», спрямована на формування не лише технічної та технологічної освіченості, а й на розвиток культурного та творчого потенціалу особистості.

Саме тому, сучасна вітчизняна школа потребує вчителя нової генерації, який володіє комплексними трудовими вміннями, естетичним смаком, розвинутими творчими здібностями, високим рівнем проєктно-технологічної культури, що інтегрується в дизайнерській підготовці майбутніх педагогічних працівників.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання фахової підготовки вчителя технологій до викладання дизайнерських дисциплін розглядалися на сторінках фахових та інших видань. Зокрема, аспекти зарубіжної практики фахової підготовки вчителів дизайну для загальноосвітньої школи відображені у наукових працях українських дослідників: Н. Абашкіної, Н. Авшенюк, В. Базуріної, М. Євтуха, І. Задорожної, Ю. Кіщенко, К. Корсака, О. Леонтєвої, О. Мірошніченко, Н. Ничкало, Л. Пуховської, О. Рибак, Р. Сойчук, А. Соколової, О. Сухомлинської, Г. Терещука.

Особливий інтерес для дослідження становлять праці закордонних учених В. Уільсона, Г. Овен-Джексона, Г. Хоупа, Г. Гріна, П. Уільямса, в яких висвітлено історико-педагогічні матеріали фахової підготовки вчителів технологій та дизайну.

Водночас досвід підготовки вітчизняних фахівців до викладання основ дизайну відображені у працях Є. Антоновича, О. Бойчука, В. Бутенка, О. Бондара, В. Вдовченка, В. Даниленка, Є. Лазарева, С. Мигалія, Л. Оршанського, В. Тименка, В. Титаренко, О. Фурси, В. Шпільчака, М. Яковлева.

Мета статті. З огляду на важливість наукового доробку становлення і розвитку педагогічної технології «дизайн-освіти», яка відповідає назрілим вимогам особистісно зорієнтованої, компетентної і діяльнісної доктрини української освіти, метою статті є висвітлення історико-педагогічних передумов ідеї підготовки вчителів технологій до викладання основ дизайну.

Виклад основного матеріалу. Виникнення необхідності зробити предметне середовище, що оточує нас, красивим, наділити кожний виріб властивостями, які роблять його зручним у процесі споживання і виробництва, наблизити до природи та зробити її частиною – все це покликала до життя новий вид професійної діяльності, яка називається дизайном [8, с. 37].

Існує безліч версій щодо часу виникнення дизайну. В одному випадку дизайн означає власне діяльність художника в промисловості, в іншому – продукти цієї діяльності, а іноді – галузь організації діяльності.

За великої кількості визначень «дизайну» найбільш чітким є визначення, прийняте в 1964 році Міжнародним семінаром з дизайнерської освіти в Брюзі: «Дизайн – це творча діяльність, метою якої є визначення формальних якостей промислових виробів. Ці якості включають як зовнішні ознаки, так і структурні та функціональні взаємозв'язки, що перетворюють виріб в єдине ціле як з точки зору споживача, так і з точки зору виробника» [8, с. 38].

Таким чином, на зміну ремісничому типу виробництва, що створював речі, найчастіше призначених для конкретних осіб і конкретних ситуацій, прийшов масовий випуск стандартних виробів, серійна промислова продукція. Відповідно школа і промисловість

потребували професійних фахівців в галузі дизайн-проекування, які б використовували тисячолітній досвід протодизайнерів.

Ідея підготовки фахівців з дизайн-освіти сягає своєї давнини. Ще в середні віки у країнах Європи існувало студіювання художників, ремісників, організаторів виробництва, торговців, що віддалено нагадує дизайнерські студії наших днів. У ті далекі часи, щоправда, існувала замкнена цехова система навчання на ґрунті прямого передавання майстерності – від учителя до учня, тобто з рук у руки. Освіта знаходилась у самому тілі сфери виробництва. Зокрема, у художніх майстернях періоду XII–XIII століть підмайстрів готували досвідчені майстри і їх помічники. Причому «школа учнівства» та «школа підмайстрів» існували довгий час. Критеріями професіоналізму майстра і підмайстра-художника були виконані ними твори матеріально-художньої культури.

Однак поступово в Європі починається процес створення системи освіти поза сферою виробництва. Започатковували цей процес перші середньовічні університети. Вони заклали підвалини широкої енциклопедичної освіти, яка зовсім не передбачала спеціалізованої підготовки. До спеціалізації справа дійшла пізніше – за доби Відродження. Тоді серед інших почали з'являтися і навчальні заклади, що спеціалізувалися на художній освіті – академії. В основу академічного художнього навчання було покладено довготривалий вишкіл у процесі виконання навчальних завдань зростаючої складності.

Дизайнерське спрямування в освітянській галузі західноєвропейських країн поступово ставало все вужчим. Найбільш інтенсивно цей процес відбувався у політехнічних школах, що з'явилися наприкінці XVIII століття. З плином часу вони перетворювалися на конвєси з підготовки величезної кількості вузьких фахівців, націлених на вирішення конкретних практичних завдань визначеними засобами проектування.

Про проблеми викладання основ дизайну як такі, що мають самостійне значення, було заявлено при обговоренні підсумків Першої Всесвітньої промислової виставки, що відбулась у Лондоні 1851 року. Тоді було висунуто ідею побудови навчання за основними видами дизайнерської діяльності після загальних курсів. Поступово в Англії, Німеччині, Австро-Угорщині, скандинавських та деяких інших європейських країнах почали формуватися такі художньо-промислові школи, в яких перейшли від малювання античних голів та копіювання орнаментів до нових засад навчання, а саме роботи з формою і кольором на тлі загальних закономірностей, що зустрічаються в природі. Ця нова лінія в художньо-промисловій освіті призвела згодом, у 20-і роки XX століття, до яскравого явища – школи нового зразка, істинно дизайнерського навчального закладу – німецького Баухаузу, вплив якого поширився потім на дизайнерську освіту в усьому світі.

Окрім Німеччини, викладання дизайну стали надавати все більшої уваги у Великій Британії, США, Франції, країнах Північної Європи.

Найяскравішим явищем 50-60-х років XX століття у галузі дизайнерської освіти було Вище училище дизайну в Ульмі. Воно було створене у 1953 році за програмою, яку запропонував учень Баухауза Макс Біль. «Ми дивимось на мистецтво як на найвищу форму прояву життя, – писав він, – і прагнемо надати

життю вишуканості твору мистецтва. Ми хочемо поборювати огидне за допомогою красивого, доброго, практичного» [2, с. 20].

На теренах української держави дизайн-освіта розпочала своє існування ще на початку XIX століття. У дослідженнях Б. Тимківа зазначено: «На Галичині перші спроби керівництва навчально-творчими процесами в мистецтві зробила Комісія з питань промислів, заснована у Львові ще 1877 року. Було створено курси, пересувні майстерні та художньо-промислові школи, які готували спеціалістів-виконавців та інструкторів для різних видів художніх промислів. Такі навчальні заклади були організовані в Риманові (1871), Львові (1875), Закопаному (1876), Станіславі (1884), Чернівцях (1896), Коломиї (1894), Яворові (1896), Старому Косові (1923). Розвитку і популяризації народного мистецтва сприяли діячі української культури: М. Біляшівський, Д. Щербаківський, Х. Вовк, С. Таранушенко» [10, с. 52].

З початку XX століття народні художні промисли і підготовка для них спеціалістів перебували у занепаді до 30-х років. Особливістю художніх шкіл у 20–30-х роках була відсутність у їх діяльності продуктивної праці. Художні школи були зорієнтовані на створення умов для навчання різним технікам художньої обробки матеріалів. Але важливо актуалізувати досвід української педагогічної громадськості 20–30-х рр. XX століття з впровадження в освітню систему ідеї зв'язку художньо-трудова діяльність з неперервною системою української освіти [9].

У довоєнний період питання професійної дизайнерської підготовки не розв'язувалися через відсутність теорії народного мистецтва. Успіх підготовки майбутніх фахівців в галузі дизайнерського мистецтва визначався не загальною спрямованістю і системою підготовки кадрів для народних промислів, а особливістю художника, який проводив заняття з декоративно-ужиткового мистецтва.

У подальшому дизайнерська освіта у всьому світі розпочалася тільки після Другої світової війни. У Великій Британії, США, Франції, країнах Північної Європи в 50-і роки викладання дизайну почали надавати все більшої уваги. У 80-і роки дизайнерська освіта бурхливо розвивається в країнах Південно-Східної Азії, в Австралії та Новій Зеландії.

В Україні масова підготовка дизайнерів розпочалась у 1963 році в Харківському художньо-промисловому інституті, який є загальнонавчальним центром дизайнерської освіти в Україні. В ньому розвиваються дизайнерські спеціальності, що відповідають трьом основним напрямкам розвитку сучасного дизайну: промисловий дизайн, графічний дизайн та дизайн середовища [11].

Зважаючи на незначну кількість наукових праць присвячених проблемам підготовки кадрів у галузі дизайн-освіти з урахуванням історичної ретроспективи мистецтвознавчо-педагогічного спрямування, найдавніші історичні відомості з проблеми підготовки майстрів декоративно-прикладного мистецтва (дизайнерів), відображених у працях В. Лешкова [3, 4, 5], С. Бахрушин [1], В. Максимовича [6] є свідченням формування фахової компетентності педагогів з основ дизайну впродовж багатьох століть.

В умовах сьогодення актуальною є проблема визначення чільного місця в духовно-матеріальній культурі української нації в умовах глобалізаційних процесів, масового споживання предметів, виготов-

лених промисловим способом, порушення багатомірного ритму в розвитку предметно-просторового середовища людини.

Промислове машинне виробництво створює нові предмети, які не лише не займають чільного місця в духовно-матеріальній культурі української нації, а й більш того знеособлюють її, позбавляючи притаманного колориту та етнокультурної виразності. Наслідком таких процесів є втрата наступності та передачі накопиченого естетичного і технологічного досвіду в суспільстві.

Єдиним шляхом збереження і розвитку українського національного стилю як важливої складової етнокультури є підготовка фахівців, здатних передати підростаючому поколінню національні надбання багатьох поколінь народних майстрів з подальшим їх втіленням у сучасних технологіях виготовлення виробів. Розв'язанням даної проблеми, на нашу думку, має бути налагоджена система загальнопрофесійної (педагогічної) та професійно-практичної (проектно-дизайнерської) підготовки, що сприятиме збереженню і розвитку народних традицій як чинників становлення естетичного й етностильового світогляду сучасної людини.

Національна система освіти, ґрунтуючись на принципах гуманізації навчально-виховного процесу, передбачає не лише техніко-технологічну, але й проектно-дизайнерську підготовку майбутніх учителів технологій.

Дизайн-освіта майбутнього вчителя технологій передбачає оволодіння творчим світоглядом і мисленням; формування високого рівня культури та потреб до професійної творчої діяльності; формування фахівця через поєднання загальнокультурної, техніко-технологічної, економічної та художньо-естетичної освіти; оволодіння прийомами проектування, ознайомлення з сучасними прогресивними технологіями і новітніми конструкційними матеріалами; оволодіння навичками самостійного освоєння науково-методичної інформації з метою підвищення власного професійного рівня.

Висновки. З огляду на вищезазначене, можна прийти до висновку, що питання підготовки фахівців до викладання дизайнерських дисциплін були актуальними впродовж багатьох століть, адже вони визначають рівень розвитку культурних надбань того чи іншого суспільства.

В умовах стрімкої технологізації та інформатизації української держави нагальною постає проблема підготовки висококваліфікованих педагогічних фахівців, спроможних передавати культурні надбання підростаючому поколінню та ознайомлювати учнівську молодь з виробничими процесами «на основі вимог ергономіки, творчо використовувати кращі традиції вітчизняного і світового промислового мистецтва у проектній діяльності» [7].

Оптимальним шляхом підготовки майбутнього вчителя до викладання дизайнерських дисциплін, на нашу думку має здійснюватися в системі вищої педагогічної освіти за напрямом підготовки, спеціальністю Технологічна освіта. Проведення навчальних занять з основ дизайну вчителем технологій має розвивати в учнів почуття, що виявляються в умінні будувати предмет, виходячи з єдності утилітарного, функціонального і художнього.

Таким чином, заняття з основ дизайну можуть не тільки виявляти, але і розвивати художньо-творчі здібності учнів та сприяти естетичному вихованню учнів, що реалізується в наступних напрямках:

- в учнів буде формуватися естетичне ставлення до предметів і явищ дійсності; підвищуватиметься естетична культура, пов'язана з випробуванням своїх сил у творчості та розвитком своїх художньо-творчих здібностей;
- буде розвиватися художньо-творче начало особистості підлітка, що готує його до активної діяльності з естетичного перетворення навколишнього середовища;
- буде виховуватися любов до творчої праці не тільки в художній галузі, але й в інших галузях людської діяльності на основі внесення в навколишній предметний світ естетичного начала, нахнення його естетикою.

Саме тому перспективним є включення до переліку напрямку підготовки, спеціальності Технологічна освіта за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр» додаткової спеціалізації «Основи дизайну».

Список використаних джерел:

1. Бахрушин С.В. Очерки по истории ремесла, торговли и городов России. Русского централизованного государства XVI – начала XVII в. / С.В. Бахрушин. – М. : Искусство, 1952. – 264 с.
2. Глазичев В.Л. О дизайне. Очерки по теории и практике дизайна на Западе. / В.Л. Глазичев – М. : Искусство, 1970. – 191 с.
3. Лешков В.Н. Очерк древнерусских законов о ремеслах и заводской промышленности [Электронный ресурс] / В. Н. Лешков. – Москвитянин, 1852. – Декабрь. – кн. 1. – С. 34–49. – Режим доступа : www.gramotey.com/open_file=1269075852.
4. Лешков В.Н. Древние русские законы о сохранении народного богатства [Электронный ресурс] / В.Н. Лешков. – М. : Оттиски з «Временных Импер. Московского общества истории и древности российской». – 1854. – 42 с. – Режим доступа : isgz.ru/gsdlib/his/istoriya_otechestvennogo_gosud_prava.doc.
5. Лешков В.Н. Народное просвещение по указам Петра Великого [Электронный ресурс] / В.Н. Лешков. – М. : Университет М. Каткова. – Оттиски з «Юридического вестника». – № 5–6, 1877. – 26 с. – Режим доступа : www.hiv-aids-epidemic.com.ua/publication-006.htm.
6. Максимович В. Пути совершенствования системы подготовки кадров в учебных заведениях народных художественных промыслов : автореф. дис. на соискание наук. степени канд. пед. наук : спец.13.00.01 «Теория и история педагогики» / В. Максимович. – М., 1989. – 21 с.
7. Програми середньої загальноосвітньої школи: Основи дизайну 2–11 класи // Інформаційний збірник Міністерства народної освіти УРСР. – К. : Рад. школа, 1989. – № 24. – С. 3–15.
8. Рунге В.Ф. Основы теории и методологии дизайна / В.Ф. Рунге, В.В. Сеньковский. – М. : М3–Пресс. – 2001. – 252 с.
9. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. – К. : Наукова думка. – 664 с.
10. Тимків Б. Формування художньої етнокультури студентів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва / Б. Тимків. – Народне мистецтво. – 2004. – № 25–26(1–2). – С. 52–54.
11. Харьковская школа дизайна : опыт подготовки дизайнеров / [сб. науч. трудов / науч. ред. Даниленко В.Я.]. – М. : ВНИИТЭ, 1992. – 237 с.
12. Чигарьков В.М. Из опыта образования в Великобритании. / В.М. Чигарьков – М. : Техническая эстетика. – 1990. – №1. – С. 40.